

Asia: VN/20350/2024

Begäran om utlåtande om utkastet till regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av alkohollagen (utvidgning av rätten till försäljning till utomstående för bryggerier, brännerier och vinodlingar)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Nätverket för förebyggande rusmedelsarbete (EPT-nätverket) tackar för möjligheten att ge ett utlåtande angående regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av alkohollagen (utvidgning av rätten till försäljning till utomstående för bryggerier, brännerier och vinodlingar).

Alkohollagens syfte är att minska konsumtionen av alkohol genom att begränsa och övervaka näringsverksamheten i syfte att förebygga alkoholanvändning samt de skador alkoholen orsakar användare, andra människor och samhället i stort. Regeringens proposition står i strid med alkohollagens mål, eftersom den ökar möjligheterna att sälja alkoholprodukter direkt till konsumenter. Enligt regeringsprogrammet ska reformer av alkohollagen inte äventyra ensamrättssystemet, men planerad hemleverans, utvidgad detaljförsäljning av alkohol samt en gradvis öppning av marknadsföringen bidrar alla till ökad alkoholförsäljning och vidare till ökad konsumtion.

Gradvisa ändringar av alkohollagen försvagar alkohollagens syfte. Begränsningar i alkoholförsäljningen har folkhälsogrundade motiv, eftersom alkohol påverkar människors välbefinnande, samhällets krisberedskap och gemenskapernas sammanhållning negativt.

Enligt THL lever upp till 89 000 minderåriga i familjer där det förekommer problem relaterade till rusmedel. Alkohollagen bör inte ändras på ett sätt som gör det lättare att skaffa och använda alkohol. Tvärtom bör lagreformer stärka de nedåtgående trenderna i alkoholkonsumtionen och säkerställa att alkohol används allt mindre.

I regeringens proposition skulle småproducenters rätt till utförsäljning utvidgas avsevärt. Som småproducenter skulle i framtiden räknas bryggerier, brännerier och vinodlingar som tillverkar högst 100 000 liter ren alkohol per år. Som jämförelse är den nuvarande gränsen för småbryggerier och vingårdar för hantverksbryggerier högst en halv miljon liter (ca 25 000 liter ren alkohol) samt för gårdsvinsproducenter under 100 000 liter (ca 12 000 liter ren alkohol). Om lagförslaget träder i kraft skulle samma småproducentgräns gälla för bryggerier, brännerier och vingårdar.

En genomsnittlig Alkoaffär säljer årligen cirka 30 000 liter ren alkohol. Den föreslagna lagändringen skulle alltså tillåta varje småproducent med försäljningstillstånd att sälja nästan lika mycket alkohol som en genomsnittlig Alko per år. Det är tydligt att en utvidgning av försäljningsrätten ökar alkoholtillgängligheten, särskilt på landsbygden där småproducenter är fler än i städerna och där Alkos butiker är färre.

Alkohol orsakar många samhällsproblem, såsom våldssituationer, trafikolyckor och andra olycksfall. Begränsning av alkoholförsäljningen är motiverad, och tillsynen är nödvändig. Genom att utvidga försäljningsrätterna ökar också behovet av tillsyn, och störningar och brott kopplade till alkohol kan kräva ytterligare insatser från rättsväsendet.

I regeringens proposition motiveras utvidgningen av försäljningsrätterna med att öppen konkurrens främjas och att hemmamarknaden växer. Förslaget skulle förbättra förutsättningarna för inhemska aktörer och göra det möjligt för helt nya aktörer att sälja sina produkter direkt från tillverkningsplatsen. Nya aktörer skulle vara brännerier, som tidigare främst har sålt sina produkter via Alko. Dessutom skulle förslaget stödja landsbygdsturismen genom att främja direktförsäljning av alkohol från producenter rakt till konsumenter.

EPT-nätverket kan inte stödja lagförslaget i dess nuvarande form. Om rätten till försäljning ska utvidgas, bör reformen följa den svenska modellen, där försäljning endast får ske i samband med rundvisningar och motsvarande besök. Detta skulle göra det möjligt för små aktörer att på ett tryggt sätt öka kännedomen om sina produkter och därigenom utveckla sin verksamhet.

Ett av propositionens centrala problem är att kravet på rättsligt och ekonomiskt oberoende tas bort för småproducenter. I praktiken möjliggör detta olika företagsarrangemang genom vilka stora aktörer kan kringgå regleringen. Därmed skulle lagens undantag inte längre begränsas till små aktörer, vilket utkastet påstår.

Att främja näringslivet är ett bra mål, men det bör inte ske på bekostnad av folkhälsan eller genom att öka alkoholskadorna i samhället.

I propositionen konstateras att marknaden är mycket liten och att man inte förväntar sig att ett betydande antal nya aktörer träder in. Det är därför rimligt att ifrågasätta påståendet att de föreslagna ändringarna skulle stärka marknaden.

EPT-nätverket förhåller sig kritiskt till regeringens återkommande reformer av alkohollagen, som både ökar alkoholtillgängligheten och underminerar alkohollagens grundläggande syfte. När resurser skärs ned från samhällsbärande strukturer såsom det förebyggande rusmedelsarbetet samtidigt som tillgången till rusmedel ökar, är det uppenbart att konsekvenserna blir negativa. Avvecklingen av STEA-stödet för EPT-nätverket i februari 2026 försämrade i grunden organisationernas möjligheter till samarbete och att stödja medborgarna i att minska sin rusmedelsanvändning.

Den långsiktiga finansieringen av arbetet för att förebygga alkoholskador måste tryggas. Detta kan uppnås genom att öronmärka en del av skadebaserade skatter (alkohol, tobak, nikotin och penningspel) för det förebyggande rusmedelsarbetet och folkhälsoarbetet.

Alkoholreformerna bör antingen beredas som en helhet eller ges tillräckligt med tid för konsekvensbedömning. Att bortse från konsekvenserna av ökad alkoholförsäljning är inte motiverat.

Eloranta Annika
Ehkäisevän päihdetyön järjestöverkosto - EPT-nätverket